

Nr 5.

Ankom till riksdagens kansli den 27 mars 1922 kl. 10 f. m.

Andra kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 5, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående upphävande av biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten.

I en inom andra kammaren av herr Wagnsson väckt motion, nr 181, hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten må upphöra.

Beträffande motiveringen får utskottet hänvisa till motionen.

I en motion, väckt vid 1910 års riksdag av herr Starbäck, yrkades, att riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om vidtagande av åtgärd för avskaffande av prokanslersämbetet vid universiteten i Uppsala och Lund eller, därest härmed förenade göromål finnas böra till någon del bibehållas under särskilt ämbete, att i allt fall biskops självskrivna egenskap av prokansler måtte upphöra. Ett lika lydande yrkande gjordes i en motion, framlämnad samma år i första kammaren av herr Löfgren.

Historik.

I motiveringen till den sistnämnda motionen framhölls bland annat, att befattningar, som icke fylla något verkligt behov, böra avskaffas. Särskilt ansåg motionären detta gälla sådana befattningar, till vilka viss person på grund av sitt ämbete vore självskriven.

Bihang till riksdagens protokoll 1922. 13 saml. 1 avd. 5 häft. (Nr 5.) 1

Prokanslers befattning med de verkliga kanslersgöromålen på grund av ämbetsställning vore skenbar eller helt tillfällig, beroende på Kungl. Maj:ts förordnande. Uppsala eller Lunds universitet hade icke förskyllt att stå under en särskild biskoplig protektion. Ansåges nödigt eller lämpligt att behålla prokanslern som eventuell ställföreträdare för kanslern, borde prokanslern av Kungl. Maj:t utses efter liknande grunder som denne.

Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen och framhöll därvid i sitt utlåtande bland annat, att gällande bestämmelser rörande prokanslersämbetet nyss blivit reviderade och att vid universiteten icke någon allvarligare opinion för ämbetets avskaffande gjort sig märkbar. Andra kammaren biföll denna utskottets avstyrkande hemställan.

Herr Löfgrens motion i första kammaren rönt ett liknande öde. Av praktiska grunder avstyrktes den av kammarens andra tillfälliga utskott, och utskottets hemställan bifölls av kammaren.

Vid 1913 års riksdag förekom frågan ånyo i en något förändrad form. Herr Christiernson hemställde nämligen i en motion, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att prokanslersämbetet vid universiteten avskaffades och att Kungl. Maj:t måtte snarast möjligt inkomma med förslag i ärendet till riksdagen. I sin framställning betecknade motionären prokanslersämbetet såsom en från svunna tider arvtagen dekorationsuppgift. Andra kammarens första tillfälliga utskott avstyrkte bifall till motionen, och andra kammaren biträdde detta utskottets yrkande, varigenom frågan även denna gång förföll.

Samma yrkanden, som förelågo i herrar Starbäcks och Löfgrens ovannämnda motioner, återupptogs år 1918 i en motion, väckt av herr Björck m. fl. i andra kammaren, vilken motion hänvisades till kammarens första tillfälliga utskott. Utskottet, som sade sig icke vilja taga bestämd ståndpunkt till frågan, huruvida prokanslersämbetet såsom sådant kunde anses böra vidmakthållas, hemställde, att sådan ändring i gällande bestämmelser måtte vidtagas, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten måtte upphöra. Denna utskottets hemställan bifölls efter en längre överläggning av andra kammaren med 104 röster mot 68. Ärendet delgavs sedan första kammaren, som hänvisade detsamma till sitt första tillfälliga utskott, vilket hemställde, att första kammaren icke

måtte biträda andra kammarens beslut i frågan. Denna hemställan bifölls av första kammaren, varigenom frågan vid denna riksdag fallit.

Gällande universitetsstatuter innehålla med avseende på prokanslersämbetet följande bestämmelser: Prokanslers åligganden.

§ 12.

Prokansler för universitetet i Uppsala är ärkebiskopen, prokansler för universitetet i Lund är biskopen över Lunds stift.

§ 13.

Prokanslern bör göra sig underrättad om alla universitetets angelägenheter, lärarnes verksamhet, undervisningens gång och de studerandes sedliga förhållanden samt med upplysningar och råd, där han så aktar nödigt, främja universitetets väl och anseende.

§ 14.

Prokanslern äger, när han så för gott finner, övervara konsistoriums överläggningar samt i dem, men ej i besluten, taga del.

§ 15.

Prokanslern äger, då omständigheterna därtill föranleda, hos kanslern göra de framställningar och föreslå de åtgärder, han anser för universitetet gagnande.

§ 16.

När kanslersämbetet är ledigt, bestride prokanslern de åligganden, som tillhöra detta ämbete, till dess Kungl. Maj:t meddelat förordnande om ämbetets uppehållande.

Till dessa bestämmelser må läggas, att prokanslern har att deltaga i och presidera vid val av kansler, att bevilja lärare och tjänstemän tjänstledighet för högst en månad samt att meddela kortare interimsförordnanden.

I sitt av kammaren bifallna utlåtande nr 2 har utskottet på anförda skäl uttalat sig mot biskops självskrivenhet som eforus över läroverken. I föreliggande motion beröres självskrivenhetsprincipen tillämpad på ett annat område. Motionären föreslår avskaffande av Utskottet.

ärkebiskopens och biskopens i Lund självskriften till prokanslersämbetena vid universiteten i Uppsala och Lund. Till detta förslag begränsas motionärens yrkande, och motionen riktar sig sålunda icke mot prokanslersinstitutionen såsom sådan, en fråga som tidigare — såsom av ovanstående historik framgår — varit föremål för riksdagens prövning, men varom utskottet nu saknar anledning att yttra sig.

Utskottets uppfattning av den i föreliggande motion omhandlade självskriften sammanfaller med den åskådning, åt vilken motionären givit uttryck i följande uttalande, vars tillämpning icke synes kunna utgöra något brott mot tillbörlig pietet:

»Varje självskriften i fråga om innehavande av statsämbeten måste stå i strid med hela den moderna grundåskådning, som med fog kräver, att tillträdet till statsämbete skall göras beroende endast av vederbörandes ådagalagda skicklighet och lämplighet för uppgiften och icke av några andra omständigheter.»

Så väl ärkebiskopens som biskopens i Lund egentliga ämbetsåligganden falla inom det kyrkliga området, och det kan därför icke förutsättas, att de alltid skola vara de bäst kvalificerade personerna att handhava viktiga uppgifter, som tillhöra universitetens verksamhetsområden och som sålunda väsentligen äro av annan art än de rent kyrkliga.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att andra kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära sådan ändring i gällande bestämmelser, att biskops självskrivna utövande av prokanslersämbetet vid universiteten må upphöra.

Stockholm den 23 mars 1922.

På utskottets vägnar:

A. OLSSON i Mora.

Närvarande vid ärendets slutbehandling: herrar *Olsson* i Mora, *Öhman*, *Paulsen*, *Wallerius*, *Dahlén* *), *Gardell*, *Johansson* i Edsbyn, *Björkman* i Länghem **), *Wagnsson* och fröken *Wellin*.

*) Icke närvarande justeringen. — **) Avled före justeringen.

Reservation

av herrar *Wallerius*, *Björkman* i Länghem, *Gardell* och fröken *Wellin*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort ha följande lydelse:

»Motionären anser för egen del prokanslersämbetet vid universiteten såsom »överflödsämbete», »vars avskaffande ej gärna kan längre uppskjutas». Så mycket nödvändigare anser han detta vara, som ärkebiskopens och biskopens i Lund självskrivenhet som prokansler är, enligt hans mening, »högst betänklig, när det gäller handläggandet av sådana akademiska befordringsärenden, i vilka kyrkliga och dogmatiska intressen på ett eller annat sätt spela in».

Gent emot denna hans farhåga för prokanslerens obehöriga inflytande i befordringsärenden torde vara tillräckligt att påpeka, att prokansleren numera ej har att taga någon som helst befattning med dylika ärenden annat än i det fall, att kanslern under längre tid är förhindrad att sköta sitt ämbete. Sådan situation inträffar naturligtvis högst sällan, och torde den ej kunna motivera upphävet av nu gällande ordning. Detta så mycket mindre som tillräckligt starka garantier mot ett prokanslerens obehöriga inflytande äro givna däruti, att dylika ärenden dessförinnan ha varit föremål för yttranden och förslag av särskilt utsedda sakkunniga, vederbörande fakultet och konsistorium.

Motionären sätter själv i fråga, huruvida icke »det av praktiska skäl kan vara nödvändigt att äga en lokal ställföreträdare för kanslern». En mera ingående undersökning skulle ha förvissat honom om att en sådan ställföreträdare är nödvändigt av behovet påkallad, på grund därav att mångfaldiga ärenden måste åtminstone interimistiskt ordnas så hastigt, att de ej kunna utan skada fördröjas genom förhandling med kanslersämbetet. (Bland sådana ärenden nämna universitetsstatuterna särskilt för viss kortare tid gällande tjänstledighetsbeviljanden och meddelande av interimsförordnanden, varvid dock fordras yttranden och förslag av universitetets rektor eller vederbörande fakultet eller konsistorium).

Men, påstår motionären: »varje självskrivenhet i fråga om innehavande av statsämbeten måste stå i strid med hela den moderna grundåskådningen.» Därav drager han slutsatsen, att ärkebiskopens

och biskopens i Lund självskrivenhet såsom prokanslerer ge uttryck åt »en ohållbar och skadlig princip», och yrkar därför, att denna självskrivenhet måtte upphöra. Häremot må erinras därom, att vid val av nu ifrågavarande biskopar universitetens konsistorier äro röstberättigade, och att det näppeligen torde kunna visas exempel på att någon har blivit prokansler, som ej härtill har erhållit förslagsrum av sagda konsistorier.

Ganska stora olägenheter skulle kunna bli följderna, om den nämnda självskrivenheten skulle ersättas av särskilda prokanslersval. Det skulle kunna bli svårt att finna någon, som skulle vilja åtaga sig ett uppdrag, som medför åtskilligt arbete och, enligt mycket åldrig sed, drager med sig en representationsskyldighet, som ej kan fyllas utan uppoffring, under det att ämbetet icke bereder dess innehavare någon som helst ekonomisk förmån.

Utskottet får hemställa,

att förevarande motion icke måtte till någon andra kammarens åtgärd föranleda.»
